

CĂUTĂRI ÎN SPIRITUL ARTEI CONTEMPORANE

La Praga și Karlovy Vary are loc, în timpul verii, tradiționalul Festival și seminar de teatru. Cu prilejul acestui eveniment, reprezentanți de seamă ai vieții teatrale cehoslovace se întâlnesc pentru a examina activitatea unei anumite instituții teatrale.

În fiecare an este ales unul din teatrele importante ale țării pentru a prezenta pe scena Festivalului un ciclu de spectacole din repertoriul ultimelor stagioni. Paralel cu desfășurarea spectacolelor au loc în cadrul seminarului dezbateri cu privire la problemele ridicate de dramaturgia, regia, arta actoricească și scenografia reprezentațiilor teatrale din cadrul Festivalului.

Metoda folosită în organizarea festivalurilor de acest gen permite o amănunțită cunoaștere a instituției a cărei activitate este cercetată, dă posibilitatea formării unui punct de vedere documentat asupra realizărilor și a perspectivelor sale de dezvoltare, îngăduie să se tragă concluzii teoretice confirmate de practica scenică. Prin generalizarea celor mai importante concluzii se nasc învățăminte prețioase pentru mișcarea teatrală cehoslovacă.

Participanții din acest an la Festivalul și seminarul de teatru de la Praga și Karlovy Vary au avut bucuria de a viziona și discuta spectacolele unuia din cele mai interesante teatre ale Cehoslovaciei socialiste, *Teatrul Național din Bratislava*.

Am avut posibilitatea să apreciez capacitatea creatoare a acestui experimentat colectiv artistic, asistând seară

de seară la reprezentarea unui repertoriu complex prin tematica sa, ce pune variate probleme de expresie scenică, din punct de vedere al genului și stilului de interpretare. Locul cel mai important în repertoriul Festivalului l-au ocupat piesele naționale cehoslovace (vodevilul clasicului Jan Palárik: *Incognito*, drama lui Karel Čapek: *Boala albă*, piesele contemporane ale lui Peter Karvas: *Liturghia de la miezul nopții* și *Învieră lui Moș Koloman*). Dramaturgia rusă și sovietică a fost prezentă prin *Ivanov* de A. P. Cehov, *Azilul de noapte* de A. M. Gorki și *Poveste din Irkutsk* de A. Arbuzov. Au mai fost jucate: *Sfinta Ioana* de B. Shaw, *Galileo Galilei* de B. Brecht și *Vedere de pe pod* de A. Miller.

Cele zece piese prezentate de Teatrul Național din Bratislava își aleg eroii din epoci istorice și societăți diferite. Unii din ei viețuiesc pe timpul închiiziției, alții își duc existența în stăutul burghezo-moșieresc, o altă categorie trăiește astăzi, cunoscând mizeria din statele capitaliste sau, dimpotrivă, prosperitatea societății eliberate de exploatare. Destinele umane ale acestor eroi sînt soluționate și ele în chip divers, în funcție de concepțiile estetice și politice ale respectivilor dramaturgi. Animați de un vădit simț al contemporaneității, Teatrul Național din Bratislava a știut să descifreze însă în viața eroilor pe care ni i-a înfățișat acele sensuri care-l interesează pe spectatorul societății socialiste. Iată de ce, cele mai multe din spectacolele Festivalului mi-au făcut impresia unor a-prinse dezbateri de idei ce te solicită să reflectezi asupra problemelor vitale ale epocii noastre.

În făurirea unor asemenea spectacole au adus o contribuție însemnată regi-zorii teatrului. Dintre ei, Josef Budský se impune atenției prin spiritul lui inventiv, mereu preocupat să descopere noi raporturi între fondul de idei al operei dramatice și realitățile socie-

tății contemporane, veșnic în căutarea unor mijloace de expresie care să influențeze în chip direct spectatorul.

Iată-l pe acest iscusit regizor înscenând piesa lui Karel Čapek: *Boala albă*.

Boala Albă — dramă scrisă în 1936 — reprezintă o înflăcărată chemare a autorului ei la o viață pașnică, ferită de ororile războiului. Acțiunea piesei se desfășoară într-o țară imaginară, a cărei formă de guvernământ este dictatura militară de tip fascist. În țară bntuie o cumplită epidemie de ciumă. Medicina se dovedește neputincioasă în fața acestei nemiloase boli. Oamenii mor. În aceste momente tragice, doctorul Galen descoperă leacul împotriva ciumei. El e gata să-și pună descoperirea la dispoziția statului. Războiul pornit din interesele oligarhiei financiare modifică gândurile lui Galen. El condiționează cedarea descoperirii de încheierea păcii, cerînd conducătorilor statului să nu mai provoace niciodată războaie. Condițiile lui Galen nu sînt acceptate de cei ce răspund de destinele țării. Doctorul păstrează cu încăpăținare secretul descoperirii sale, folosind-o pentru vindecarea acelor oameni pe care îi consideră absolviți de orice răspundere în dezlănțuirea războiului. Dar iată că boala își alege victimele și din rîndul acelor pe care Galen refuză să-i vindece. Solicitățile, vicleniile, amenințările nu pot clinti hotărîrea doctorului. Insuși șeful statului se îmbolnăvește de ciumă. În fața perspectivei morții, el acceptă condițiile lui Galen. Doctorul, în drum spre locuința dictatorului, este ucis de garda personală a acestuia, care nu putea accepta ideea de pace nici cu prețul salvării șefului ei.

În înscenarea lui Budský, mesajul dramei lui Čapek își sporește eficiența ideologică, devenind un pamflet vehement adresat celor ce propagă isteria nucleară.

Preocuparea regizorului de a face să răzbată ecoul contemporaneității în spectacol o găsim prezentă începînd de la valorificarea caracterelor eroilor piesei și pînă la încadrarea lor într-o ambianță plastică deosebit de sugestivă.

Împreună cu pictorul scenograf Ladislav Vichodil, Budský a imaginat un decor al cărui element permanent îl constituie un fundal emisferic, simbolizînd globul pămîntesc, fundal ce s-a dovedit funcțional pentru ideea spectacolului prin ornamentarea lui

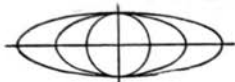
cu diverse tăieturi din ziare burgheze al căror conținut exprimă poziția ațîțătorilor la război. Decorul devine astfel un fel de memento pentru spectator, o permanentă atragere a atenției asupra legăturilor ce există între oamenii și evenimentele piesei și realitatea contemporană.

M-am ocupat în primul rînd de burce pentru că el mi se pare că joacă în acest spectacol un rol deosebit de însemnat. Dar regizorul nu s-a oprit numai la expresia plastică în valorificarea dramei lui Čapek. El a scos în evidență caracterul odios al dictatorului de tip fascist, în prezentarea figurii Mareșalului (realizată cu deosebită măiestrie de actorul Ladislav Chudik). Demagogia, perversitatea, cinismul, cruzimea, lașitatea, iată principalele fațete ale acestui personaj, în elaborarea căruia regizorul și actorul au ținut seamă de experiența tristă pe care a făcut-o istoria omenirii începînd cu Hitler și sfîrșind cu urmașii acestuia din zilele noastre.

Un alt aspect deosebit de contemporan, pe care-l relevă cu pregnanță spectacolul regizorului Budský, îl constituie prezentarea poziției omului de știință în societatea capitalistă. Galen (în interpretarea plină de sensibilitate și combativitate a actorului Jozef Kroner) nu este numai un simplu savant animat de idealuri umanitare, ci un om care luptă cu hotărîre pentru aspirațiile sale sociale. Figura lui Galen ne apare cu atît mai bine precizată, cu cit o opunem celei a profesorului Sigelius (interpretat de pe poziții critice ascuțite de actorul Mikuláš Huba), care se comportă ca un om de știință legat de interesele oligarhiei financiare.

Un alt spectacol caracteristic pentru spiritul contemporan în care își elaborează Budský concepția regizorală, este *Ivanov*. În înscenarea de la Bratislava a dramei lui Cehov, accentul principal cade pe conflictul dintre Ivanov și Lvov, intenționîndu-se în chip judicios sublinierea poziției de victimă a eroului titular al piesei lui Cehov în fața cinismului, a brutalității și a meschinăriei adversarului său.

Înfrîngerea lui Ivanov (în interpretarea inteligentă și emoțională a actorului Karol Machata), de către o societate dominată de prejudecăți, de vicii și de mercantilism, este pusă în valoare cu măiestrie. Semnificativ în acest sens este actul III (biroul lui Ivanov). Regizorul compune astfel acțiu-

nea fiecărui personaj, încît prăbușirea lui Ivanov ne apare ca o consecință firească a mediului în care a viețuit. Impresionează în spectacol tonul de confesiune al monologelor lui Ivanov, sinceritatea cu care sînt rostite de actor. De altfel, simpatia nemăsurată pe care regizorul și actorul i-au purtat-o nefericitului Ivanov se transmite în chip integral și publicului, eroul lui Cehov fiind astfel, pe nedrept, absolvit de ceea ce el însuși se acuză atunci cînd, în ultimul act al piesei, constată cu tristețe: „*Vai, m-am omorît singur*“. Răspunderea pentru tragica existență a lui Ivanov n-o poate purta numai societatea în mijlocul căreia a viețuit. Recunoscînd influența nefastă pe care mediul a exercitat-o asupra eroului cehovian, nu putem neglija faptul că la sinucidere l-a condus și firea sa apatică: „*M-am plecat neputincios în fața acestei tristeți apăsătoare*“, o avertizează Ivanov pe Sașa.

Reținem ca momente artistice greu de uitat și spectacolele unui alt talentat regizor al Teatrului Național din Bratislava: Tibor Rakovsky. Ceea ce te impresionează în activitatea acestui artist, e profunzimea analizei psihologice a personajelor și a relațiilor dintre ele, construcția rațională a arhitecturii spectacolului, laconismul expresiei scenice.

Pe această linie, regizorul ne-a dăruit un foarte interesant Galileo Galilei (interpretat cu autenticitate dramatică de actorul Viliam Zaborsky). Momentul cel mai emoționant din spectacol îl constituie scena în care Galileo Galilei își reneagă concepția sa științifică. În întîinericul sumbru al scenei răsună vocea stranie a crainicului care anunță abjurarea lui Galileo. Inchiziția a învins. Clopotele sună sinistru, proclamînd victoria dobîndită. Apare Galileo Galilei zdrobit de povara faptei sale. Andreea îl atacă cu vehemență. În privirea lui Zaborsky-Galileo citești întreaga dramă a personajului. El rostește vorbele calm, ascunzîndu-și zbuciumul sufletesc. E un moment care impresionează prin simplitatea lui.

Succesele obținute de regizorii Teatrului Național din Bratislava în spectacolele Festivalului sînt în același timp și importante realizări ale actorilor acestui teatru. Cum nici discuțiile din seminar, care au beneficiat de un spațiu mult mai întins decît sumarele noastre impresii, n-au putut analiza toate creațiile actricești din spectacolele Festivalului, ne propunem să apreciem în ansamblu activitatea valorosului colectiv actoresc al teatrului.

Ne-au surprins plăcut stilul modern de interpretare, credința cu care se profesează o autentică artă a emoției scenice, capacitatea de a întruchipa personaje variate, elanul și dăruirea cu care este slujită arta ansamblului.

Un prețios colaborator al spectacolelor Festivalului este, fără îndoială, scenografia inspirată și de bun gust a pictorilor Teatrului Național din Bratislava. Fie că ea este semnată de Ladislav Vichodil, de Zbynek Kolar sau de Mikuláš Kravjansky, se fac evidente aceleași tendințe de simplificare a cadrului decorativ, urmărindu-se sugerarea ideii spectacolului prin elemente arhitectonice esențiale, prin mobile și recuzite menite să caracterizeze acțiunea piesei. Cel mai important pentru scenografia acestui teatru este omul, în specie actorul. De aceea, decorul este tratat îndeobște în tonuri neutrale, iar costumele sînt astfel colorate încît să poată valorifica la maximum caracterul personajelor ce le poartă. În făurirea cadrului plastic scenografia teatrului participant la Festival folosește cu abilitate lumina și proiecțiile, subordonîndu-le cu grijă ideii spectacolului, ajutînd prin ele la valorificarea jocului actorului.

E greu să cuprinzi în cîteva notații fugare, bogata activitate a unui teatru cu teme înalte succese nu numai în patria sa, dar și peste hotarele ei. Am încercat totuși să prezint cîteva aspecte care să informeze cititorul asupra unor trăsături caracteristice artei profesate de Teatrul Național din Bratislava.

George Dem. Loghin

UNDE E „ANTIDOTUL“ ?

Într-un recent număr al său, „Il Drama“ publică *Les Bâtisseurs d'empires* (Făuritorii de împărății), o piesă a lui Boris Vian, autor francez mort

de curînd. E o lucrare de inspirație existențialistă, cu prelungiri în sufocantele zbateri ale lui Beckett. Autorul a încercat să dogmatizeze o teribilă